

FIRMAMENTUM ÉS TAKTUS

FARKAS ANNA FIRMAMENTUMA

Szerző: MÉLYI JÓZSEF | Fotó: ANAGRAPHIC

A kiállítás megnyitóját az egyik leghíresebb szövegíró a világon; a megnyitóját személy, miután talált egy szilárd pontot, ahonnan elindulhat, akármerre veheti az irányt, ráadásul sohasem csak a kiállításról vagy a kiállító személyéről beszél, hanem mindig valahogyan önmagáról is. Persze tele van nehézséggel is a megnyitóját, főleg ha szeretőgázó a téma, és nem adódik azonnal kiindulópont. Még akkor sem könnyű, ha a cím azonnal csábít: *Farkas Anna firmamentuma* – rögtön kéznél van a *Magyar etimológiai szótár*, amely szerint a firmamentum latin *firmus*, azaz szilárdból származik, s az égboltot az ókori görög elképzelés alapján jelöli, mely szerint az égbolt gömbhéjak koncentrikus sorából áll. Mikszáth Kálmánál, Jókai Mórnál gyakori a szó, szép költői képeket lehetne felvonultatni, de mégsem mások költői képeiről szól a kiállítás. A firmamentum inkább csak felütés; kapóra jön, hogy a szótárban épp utána következik a firmisz (a képeket befedő lakkréteg), amely a francia *vernis* szóból ered, ebből jön a vernisszás, s máris újra itt vagyunk, ahonnan elindultunk: a megnyitóját. A második szó, amely egyben indulási kísérlet: az *Anaptár*. A szó az elmúlt években Farkas Anna védjegyévé vált, s egy új kifejezés keletkezése már önmagában is különleges. Az Anaptár egyszerre személyes és maga a brand, játékos ötlet és komoly világképalkotás. Számomra az Anaptár személyessége egy ajánlódeklarációhoz kötődik: a lányom kapott egy naptárt

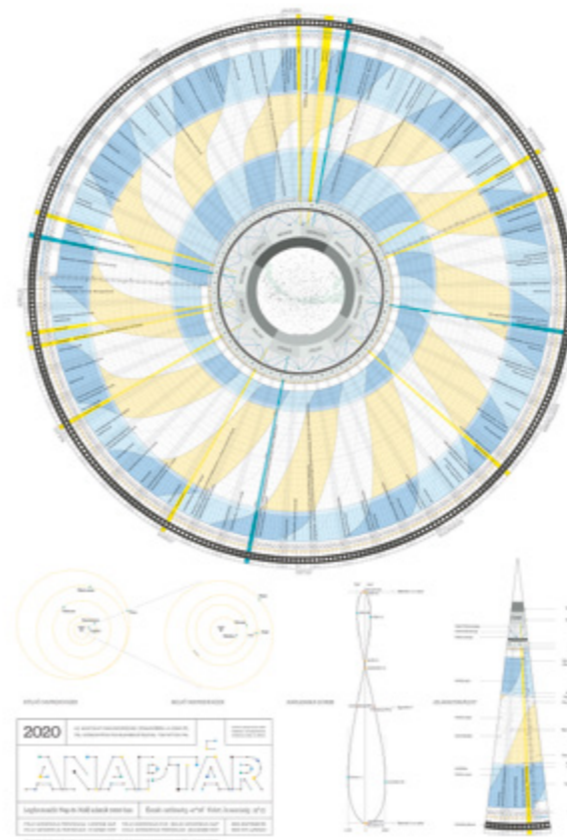
Annától, ráadásul a legszemélyesebb, hiszen egy dátumra esik a születésnapjuk. A megnyitóját mindig alkalom arra, hogy a megnyitóját személy eláruljon magáról is valamit: ezzel az ajándékkal kapcsolatban gondoltam el életemben először, mennyire más dimenziókban lehet rátekinteni egy naptárra. (Ha felnőtt fejjel jön rá az ember valami mások számára nyilvánvalóra, akkor azt nem szereti nagydobra verni. Más érzés, mintha gyerekként csodálkozna rá, kicsit szégyelli is, pedig maga a felismerés sok mindent elmondhat megszokás és újdonság ellentétéről.) Ritkán érezzük, hogy gondolataink letérnek a megszokott pályákról; ha viszont ez valamilyen kép vagy adott esetben tervezőgrafikai elképzelés nyomán megtörténik, akkor valóban új szemmel tekintünk a körülöttünk lévő, megszokott világra. Miközben legtöbbször szűkebb, nemzeti, európai, városi, felekezeti összefüggésekben gondolkodunk, miközben a személyes és a kollektív emlékezeti időben legin-

Farkas Anna munkáinak különleges, virtuális tulajdonsága képzeletbeli tapinthatóságuk

kább csak nagyszüleinkig visszagondolva helyezzük el önmagunkat, akár egy jól irányzott naptár is képes lehet arra, hogy kontextusunk átdimenziálódjon. Képes lehet arra, hogy az őskorra, az ember előtti korokra, akár a kristályok idejére vezesse rá a tekintetünket. Esetleg arra a pillantásra, amelyet egy középkori norvég halász vetett a tengerre, egy ókori kínai az előtte magasodó örök hegyre. Egy naptár nyomán elképzelhetjük, milyen lehetett a csend a 13. században, vagy egy éjszaka illata az időszámításunk előtti 800-as években. Vagy éppen felhívja a figyelmünket arra, hogy mégiscsak mágikus világban élünk, ahol naponta kívánjuk ráolvasással az ismerőseinknek, hogy *Egészségedre*, s néhány hetente óvatosan rátéved a pillantásunk a képes magazinok asztrológiai rovatára is. Őskor, középkor, századok, Krisztus előtt és után – megszokott fogalmaink az időről és a történelemről sokkal inkább megszabják gondolkodásunkat, mint hinnénk vagy éreznénk. Az Anaptár – és ez a személyes élményem – nemcsak egy pillanatra mégis más keretvonalakat tesz láthatóvá. Mindez talán azért lehetséges, mert Farkas Anna szemlélete különleges. Tulajdonképpen egy kettős szemléletről van szó. Benne van egyrészt egy nagyon átfogó nézet, amely a csillagászati időt veszi alapul, és benne van a design napi problémáinak megoldására szánt idő. Talán egy olyan eszköz jelentené a legjobb hasonlatot, amelyet a filmek néhány évtizede használnak. A *timelapse*-felvételek esetében egy sínen végtelenül lassan csúszik a kamera, hogy közben a másodpercek törtrészei alatt készítsen számtalan fotót, meghozza több órán keresztül, folyamatosan. A tervezőgrafikus munkája – ha jó – olyan, mint a *timelapse*: az egyik oldalon a napi problémák, a másikon a nyomtatás évszázados elvei, a legújabb betűtípus ismerete egyfelől, másfelől pedig a betűk létezése előtti kommunikáció. A gyors döntések, a minél zökkenőmentesebb billentyűkombinációk a tasztatúrán, és a végtelen idő a szerkesztésre, a monoton, állandóan visszatérő, csak szerzetesi türelemmel végezhető munkákra. Farkas Anna munkáiban a két időszemlélet – mint egy pontos naptárban – mindig egyszerre van jelen. Mindezt személyes tapasztalatból tudom, mert több mint tíz éve dolgozunk Annával és férjével, Batisz Miklóssal közösen. (Már megint egy időmeghatározás.) Ismerem a munkatempóját, nagyjából az időbeosztását is; az együttműködésekben mindig számolok ezzel. Minden időbeli tapasztalatomat leszűrve, Anna munkáival kapcsolatban leginkább mindig egy szóhoz térek vissza magamban, s legyen ez inkább a kiindulópont: a *taktus*. Persze a taktusnak is sok jelentése van. Van egy közgazdasági jelentése az idővel összefüggésben, ez a *takt time*, az ütemidő, vagyis az az időtartam, amilyen gyakorisággal egy terméknek el kellene készülnie a vevői rendelések alapján. Kemény kifejezés, elsősorban a gyártásra vonatkozik, de szoros összefüggésben állhat a tervezőgrafikus, akár a lámpatervező designer munkájával is. A taktusban benne rejlik ezen kívül egy másik fontos szó is, ez pedig a tapintat. A tervezőgrafika – ha jó – alapja a ta-

Anaptár 2020

▼ *Helvetica csipke*, MATT pályázat (A Helvetica Magyarországon) egyedi kézzel készült plakát, 2007 (balra, lent)

Anaptár-Time-Spiral (2011-2020) Hegyvidék Galériában

pintat, a munkához hozzátartozik a vizuális, grafikai stb. elképzelések tolokodás nélküli közvetítésének művészete. S ha már kicsit arrébb kalandoztam a szóval, akkor a taktushoz kapcsolódik a taktilis. Mindig az volt az érzésem, hogy Farkas Anna munkáinak különleges, virtuális tulajdonsága képzeletbeli tapinthatóságuk. Itt is érvényes persze a kettősség: a munkához kapcsolódó taktilis élmény az egyik oldalon – egy papír mérlegelése –, s az elképzelhetetlen a másikon: a fény vagy a csillagok megragadása. Sosem jó, ha egy kiállítás megnyitóját valamilyen egyszerű kiindulópontból egy túlságosan komplex végponthoz jut el (nem úgy, mint a kiállítás maga). De most muszáj így zárnom, mert a taktilis és a megszokott fogalmát Walter Benjamin, a 20. század egyik legnagyobb filozófusa, esztétája ragadta meg a maga korában a legújítóbán módon. *A műalkotás a technikai reprodukálhatóság korában* című írásában azt mondja, hogy egy épület kétféleképpen lehet befogadni, optikai (ez a turista befogadása) és taktilis úton (ez a használóé). „A taktilis befogadás nem annyira a figyelem, mint inkább a megszokás útján következik be.” Mindez a tervezőgrafikára vonatkoztatva is végiggondolható, amely egyszerre szól tömegeknek és kiválasztott egyéneknek, egyformán lehet luxuscikk és tömegtermék, művészet és design, s befogadható rápillantva és használva is. Farkas Anna munkáit be lehet fogadni a pusztán optika segítségével, de egy Anaptár mégis leginkább az idővel, a megszokással lép működésbe. S ebben az esetben a működésbe lépés azt jelenti, hogy nemcsak a mű létrejöttére, a firmamentumra, a *timelapse*-re vagy a taktusra gondolhatunk, hanem a saját időnk mibenlétére is.